

SPRAVODLIVOSŤ PRE VŠETKÝCH . . .

ZBORNÍK PRÍSPEVKOV Z ROVNOMENNÉHO SYMPÓZIA
25. A 26. SEPTEMBER 2019, KOMÁRNO

* * *

IGAZSÁGOT MINDENKINEK . . .

TANULMÁNYKÖTET EGY AZONOS NEVŰ SZAKMAI SZIMPÓZIUMON
ELHANGZOTT ELŐADÁSOKBÓL
2019. SZEPTEMBER 25-ÁN ÉS 26-ÉN, KOMÁROM

BRATISLAVA

2020

KOMÁRNO

**IX. COLLOQUIA COMAROMIENSIA
HISTORICORUM ARCHIVARIORUMQUE. MMXIX**

RECENZENTI:

PHDR. TÜNDE LENGYELOVÁ, CSC.

DOC. PHDR. IVAN MRVA, CSC.

ZOSTAVILI/ÖSSZEÁLLÍTOTTAK: LUKÁŠ PALUGA, KATARÍNA RÉPÁSOVÁ

© MINISTERSTVO VNÚTRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY

ŠTÁTNY ARCHÍV V NITRE

PRACOVISKO ARCHÍV KOMÁRNO

HRADNÁ 2, 94501 KOMÁRNO

S FINANČNOU PODPOROU MESTA KOMÁRNO

*** * ***

KOMÁROM VÁROS PÉNZÜGYI TÁMOGATÁSÁVAL

ZA OBSAH PUBLIKOVANÝCH PRÍSPEVKOV

ZODPOVEDAJÚ JEDNOTLIVÍ AUTORI

*** * ***

A KÖZZÉTETT CIKKEK TARTALMA

MINDEN SZERZŐ KIZÁRÓLAGOS FELELŐSSÉGE

OBÁLKA/BORÍTÓ: L. PALUGA

ISBN 978-80-973527-2-1

OBSAH • TARTALOM • CONTENTS • INHALT

Úvod.....	6
Predslov.....	8

I. PRÁVO V ÚHORSKU

IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS A TÖRTÉNELMI MAGYARORSZÁGON

S K O R K A, Renáta. A városok és a tárnoki ítélőszék együttműködésének kezdetei • Počiatky spolupráce miest a tavernických súdov • The Beginnings of Cooperation between the Hungarian Towns and the Court of the Magister Tavernicorum.....	10
N A G Y, Janka Teodóra. A „falu szájától” a „pacalvetésig” A közvélemény-büntetések helye • Od "klebiet" k "potupe". Význam zvykového práva v tradičných vidieckych spoločenstvách • From 'talk of the village' to 'tripe banishment' The role and place of public judgement as a form of punishment in the traditional communities.....	16
B O G N Á R, Szabina. Szemelvények Tagányi Károly (1858–1924) jogszokásgyűjtő programjának büntetőjogi fejezeteiből • Kapitoly týkajúce sa trestného práva v diele etnografa a zberateľa zvykového práva Károlya Tagányiho • Chapters on criminal law in the work of ethnographer and collector of customary law Károly Tagányi (1858–1924) ..	28

II. K DEJINÁM PRÁVA V MAĎARSKU V 20. STOROČÍ

VISSZATÉRÉS A 20.SZÁZADI MAGYARORSZÁG IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSÁHOZ

N A G Y, Szabolcs. A magyarországi tanácsköztársaság funkcionáriusainak győri büntetőpereiben vizsgált vagyoni elleni bűncselekmények • Majetkové trestné činy skúmané v súdnych procesoch bývalých funkcionárov Maďarskej republiky rád • Crimes against property investigated in the Győr criminal lawsuits of the functionaries of the Hungarian Republic of counsils.....	41
S Z É P V Ö L G Y I, Enikő. Relatív határozatlan tartamú szabadságot elvonó intézkedések a 20. századi Magyarországon • Opatrenia týkajúce sa neurčitého trvania odňatia slobody v Maďarsku v 20. storočí • Deprivation of liberty on the basis of criminal measures for an indefinite period in the 20th century of Hungary.....	51
T A K Ó, Dalma. A hűtlenség büntetének megtorlása 1941-től – A Honvéd Vezérkar Főnökének különbírósa • Tresty za vlastizradu od roku 1941 - špeciálny súd Veliteľa hlavného veliteľstva Maďarského kráľovského honvédsťva • Sanction of the crime of disloyalty from 1941 – The Court of the Head of General Staff.....	71
H E G E D Ű S, Zoltán. Kisember a bíróság előtt. A büntetőpolitika hozzájárulása az 1950-es évek elejének társadalmi elnyomásához • „Malý“ človek pred „veľkým“ súdom. Podiel trestnej politiky štátu na útlaku spoločnosti na začiatku 50. rokov 20. storočia • Kleine Leute vor Gericht. Der Beitrag der Strafpolitik zur sozialen Unterdrückung der frühen 1950er Jahre	85

III. SÚDNICTVO A MESTÁ
IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSOK A VÁROSOKBAN

- C H L E P K O, Peter.** *Nové poznatky o krupinskom práve a súdnicte • Új ismeretek a korponai jogról és bíraskodásról • New findings on Krupina law and the judiciary.....* 95
- S E G E Š, Vladimír.** *Súdne konanie a trestné exekúcie v stredovekom Prešporku • Bírósági eljárások és büntető végrehajtások a középkori Pozsonyban • Judicial proceedings and criminal executions in medieval Pressburg* 104
- P A L U G A, Lukáš.** *Procesy s osobami obvinenými z podpaľčstva v Komárne v rokoch 1750 – 1842 • Gyűjtogatással vádolt személyek büntetőperei Komáromban 1750 és 1842 között • Trials with persons accused from arson in Komárno in the years 1750 – 1842* 120
- B E R E G S Á S Z I, Balázs.** *A Magyaróvári m. kir. Járásbíróság és Fogház építéstörténete • Dejiny výstavby Okresného súdu v Magyaróvári • The history of Magyaróvár District Court Building.....* 132

IV. SPRAVODLIVOST' A TREST
IGAZSÁGOSSÁG ÉS BÜNTETÉS

- S Z E G H Y O V Á, Blanka.** *Praniere v Uhorsku: Stav a perspektívy výskumu • Pellengérek a Magyar Királyság területén. A kutatás jelenlegi állapota és távlatai • Pillories in the Kingdom of Hungary: New Perspectives and the State of Research.....* 142
- N E M E C, Miroslav.** *Miesta súvisiace s výkonom súdnicte v minulosti na Liptove • A múltbeli igazságszolgáltatás helyszínei Liptó vármegyében • Places related to the execution of justice in Liptov region in the past.....* 152
- G E S C H W A N D T N E R, Branislav.** *Výkon spravodlivosti v Prievidzi alebo prievidzský kat? • Igazságszolgáltatás végrehajtása Privigyén avagy a privigyeyi hóhér? • Execution of Justice in Prievidza or Prievidza Executioner?.....* 168
- P O K O R N Y I, Gábor.** *1956 komáromi főbűnősei a periratok alapján • Komáromski „hlavní vinníci” revolúcie v Maďarsku v roku 1956 • The main culprits from 1956 in Komárom.....* 186

V. BEZPEČNOSTNÉ ZLOŽKY A KRIMINALISTIKA
BIZTONSÁGI ERŐK ÉS A KRIMINALISZTIKA

- N Á N Á S I, László.** *A dél-alföldi ún. betyárperek joga és kriminalisztikája 1869 – 1874 • Právo a kriminalistika procesov s betármí na Dolnej zemi (1869 – 1874) • Criminalistics and Law of the Hungarian betyár trials of Szeged (1869 – 1874)* 203
- F E R E N C Z I, Szilárd.** *Agresszor és áldozat. A kolozsvári rendőrség és a város viszonya a dualizmusban • Agreszor a obet. Vztahy žandárstva a mesta Kluž (Kolozsvár) v období dualizmu • Aggressor and victim. The relationship between the city of Cluj/Kolozsvár and its police in the dualist era* 219

K E L E M E N, Roland. Katonai igazságszolgáltatásra vonatkozó szabályok Magyarországon 1867-től az 1912-es nemzeti jogalkotásig • Vojenská spravodlivosť v rakúsko - uhorskej monarchii od roku 1867 až po prijatie zákonného článku č. LXIII. v roku 1912 • Military judicial rules in Hungary from 1867 to the national legislation of 1912 232

VI. NA OKRAJI SPOLOČNOSTI A NA HRANE ZÁKONA
A TÁRSADALOM ÉS A TÖRVÉNY PEREMÉN

P A P Á Č, Richard. „...Meretricariam duxisset vitam...“ Prostitúcia v Košiciach v 16. – 18. storočí • Prostitúció Kassán a 16. – 18. században • Prostitution in Košice im 16. – 18. Jahrhundert 248

S Z E G H Y, Gabriel. „Najstaršie remeslo“ v Košiciach v období po Rakúsko-uhorskom vyrovnaní. Úvod do problematiky • A "legősibb mesterség" Kassán az osztrák - magyar kiegyezés után. Bevezetés a problematikába • „Das älteste Gewerbe“ in Košice nach dem Österreichisch-Ungarischen Ausgleich. Einführung in die Problematik 262

R É P Á S O V Á, Katarína. Prostitúcia a nevestince v Komárne na prelome 19. a 20. storočia • Prostitúció és bordélyházak Komárom városában a 19. és a 20. század fordulóján • Prostitution and brothels in Komárno at the turn of the 19th and 20th centuries 271

Autori štúdií • A tanulmányok szerzői 274

A „falu szájától” a „pacalvetésig” A közvélemény-büntetések helye és szerepe a hagyományos közösségekben¹

N a g y Janka Teodóra

Od "klebiet" k "potupe". Význam zvykového práva v tradičných vidieckych spoločenstvách

V bohatom svete právnych noriem je právna inštitúcia a právna norma súčasťou štátneho právneho systému, tak ako aj štátom akceptované zvykové právo. Život „dole”, každodennosť autonómnych malých spoločenstiev definujú odlišné pravidlá správania ako „hornej” spoločenskej vrstvy (napr. zvykové normy, štátom neakceptované zvykové právo,...), kde sa líšia aj sankcie za jednotlivé delikty. Nedodržanie zákona či nariadenia so sebou prináša uplatňovanie zákonných donucovacích prostriedkov, zatiaľ čo nedodržanie zvykového práva so sebou prináša trest vo forme kolektívneho trestu, teda trestu vychádzajúceho z verejnej mienky daného spoločenstva. Príspevok na základe mnohých príkladov a historických prameňov sa snaží hovoriť o týchto trestoch v tradičných dedinských, vidieckych spoločenstvách.

Preložila Katarína Répásová

A jogtörténet, a jogi kultúrtörténet, a jogi néprajz és a történettudomány legújabb kutatási eredményei a jogi normák mellett a szokásnorma, a jogszokás, a jogi népszokás és a jogi néphagyományok vizsgálatát is új megvilágításba helyezték.² Az interdiszciplináris kutatások felhívták a figyelmet az ún. „fent” világát meghatározó, az állami jogrendszer részének tekintett jogszabályok és az állam által elismert szokásjog mellett az ún. „lent” világa – az állami jogrendtől eltérő, a közösségi vélt vagy tényleges autonómia alapján alkotott, a mindennapi jogélethez tömegesen és szokásszerűen meghatározó – magatartásszabályainak vizsgálatára. A „fent” és a „lent” világában a szabályok be nem tartásának következményei eltérőek voltak: míg jogszabálysértés esetén állami kényszerintézkedéssel, a közösségi szabályok (pl. szokásnorma, állam által el nem ismert jogszokás, jogi népszokás és jogi néphagyomány) megsértése esetén társadalmi kényszerrel (közvélemény-büntetéssel) találkozunk. A tanulmány a Tárkány Szűcs Ernő Jogi Kultúrtörténeti és Jogi Néprajzi Kutatócsoport legújabb kutatásainak eredményeivel is bővített források³ gazdag példaanyaga alapján kíván áttekintést adni a köz-

¹ A tanulmány „A szuverenitás változatai a 19–20. század magyar jogfejlődésében” MTA-ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport és az NKFIH FK-19 132220. sz. pályázat támogatásával készült.

² Kajtár István a jogi kultúrtörténet tárgykörében külön is foglalkozik a kérdéssel. Kajtár 2004; Mezey 2007; Mezey 2009; Mezey 2010.

³ OTKA-pályázat: A jogtörténet új forrásai: a Jogi Kultúrtörténeti és Jogi Néprajzi Digitális Adattár (DDFL) / New sources of legal history research: Digital Database of Folk Law (DDFL). OTKA K 109191. A támogatási időszak: 2013.10.01–2017.09.30. – meghosszabbítva 2018.09.30-ig.

A Kutatócsoport kiadásában megjelent Jogi Kultúrtörténeti, Jogi Néprajzi Kiskönyvtár könyvsorozat kötetei:

1. *Tanulmányok Tárkány Szűcs Ernő születésének 90. évfordulója tiszteletére* (Tárkány Szűcs Ernő Emléknep és Konferencia, Szekszárd, 2011. október 5.) 205 pp. PTE IGYK, Szekszárd, 2014.
2. *Jogi kultúrtörténeti, jogi néprajzi kiskönyvtár 2. - Szokásjog és jogszokás I-II. (Jogi kultúrtörténeti és jogi néprajzi tanulmányok)* (Tárkány Szűcs Ernő jogi kultúrtörténeti és jogi néprajzi interdiszciplináris konferencia. Szekszárd, 2014. október 2-3.) Nagy Janka Teodóra (szerk.) 407 pp. PTE KPVK, Szekszárd, 2016.
3. *Bánkiné Molnár Erzsébet: A jászkun szabadság. A törvényesség helyi sajátosságai a jászkun kerület népi kultúrájában (1682–1876)* 234 pp. PTE KPVK, Szekszárd, 2017.
4. *Kultúra- és tudományköziség a jogi néprajz és a jogi kultúrtörténet metszetében. (A VIII. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus Jogi néprajz, jogi kultúrtörténet szimpóziumának előadásai, Pécs, 2018. augusztus 24.)* 215 pp. PTE KPVK, Szekszárd, 2018.
5. *Homoki-Nagy Mária: „Az általam megkért hiteles tanúk előtt következő végső rendelkezésemet tészem...” Jobbágy-parasztok végrendeletei Szentés mezővárosában.* 355 pp. PTE KPVK, Szekszárd, 2018.
6. *Nagy Janka Teodóra: A magyar jogi népelektudomány (1939–1948) története és forrásai.* 373 pp. PTE KPVK, Szekszárd
7. *A jogi kultúrtörténet és a jogi néprajz új forrásai I-II. (Jogi kultúrtörténeti és jogi néprajzi interdiszciplináris nemzetközi konferencia Szekszárd, 2017. szeptember 28–29.)* 412 pp. PTE KPVK Szekszárd, 2018.
8. *A jogtörténet új forrásai („A jogtörténeti kutatások új forrásai: jogi kultúrtörténeti, jogi néprajzi digitális adattár” K 109191 számú OTKA kutatás zárókiadványa).* 412 pp. PTE KPVK, Szekszárd, 2018.

vélemény-büntetésekről – azok legenyhébb formájától, a kibeszéléstől („a falu szája”) a legsúlyosabbig, a megszegyenítő büntetéseikig (ezek között „a pacalvetés”).

Kulcsszavak: közvélemény-büntetés, jogszabálysértés, jogtörténet, jogi kultúrtörténet, jogi néprajz, történettudomány, jogi norma, jogszokás, Angyal Pál, Vajna Károly

*

A jogtörténet, a jogi kultúrtörténet, a jogi néprajz és a történettudomány legújabb kutatási eredményei a jogi normák mellett a szokásnorma, a jogszokás, a jogi népszokás és a jogi néphagyományok vizsgálatát is új megvilágításba helyezték.⁴ Az interdiszciplináris kutatások felhívták a figyelmet az ún. „fent” világát meghatározó, az állami jogrendszer részének tekintett jogszabályok és az állam által elismert szokásjog mellett az ún. „lent” világa – az állami jogrendtől eltérő, a közösségi vélt vagy tényleges autonómia alapján alkotott, a mindennapi jogéletet tömegesen és szokásszerűen meghatározó – magatartásszabályainak vizsgálatára. A „fent” és a „lent” világában a szabályok be nem tartásának következményei eltérőek voltak: míg jogszabálysértés esetén állami kényszerintézkedéssel, a közösségi szabályok (pl. szokásnorma, állam által el nem ismert jogszokás, jogi népszokás és jogi néphagyomány) megsértése esetén társadalmi kényszerrel (közvélemény-büntetéssel) találkozunk. A tanulmány a Tárkány Szücs Ernő Jogi Kultúrtörténeti és Jogi Néprajzi Kutatócsoport legújabb kutatásainak eredményeivel is bővített források⁵ gazdag példaanyaga alapján kíván áttekintést adni a közvélemény-büntetésekről – azok legenyhébb formájától, a kibeszéléstől („a falu szája”) a legsúlyosabbig, a megszegyenítő büntetéseikig (ezek között „a pacalvetés”).

A közvélemény-büntetések vizsgálata a megszegyenítő büntetések definíciós kísérleteihez kapcsolódva először a jogtudomány területén fogalmazódott meg. Angyal Pál büntetőjogászként elsősorban a megszegyenítő büntetések sajátos formáiként határozta meg és rendszerezte a közvélemény-büntetéseket,⁶ amelyeket a jogtörténész Bruckner Győző szintén a megszegyenítő büntetések egyik csoportjának tekintett. Szendrey Ákos, aki Angyal nyomán a néprajzi kutatásokban először tette vizsgálat tárgyává a kérdést, majd jogi néprajzi szintézisében Tárkány Szücs Ernő, a népi büntetészokások részének és egyben a megszegyenítő és megbecsületlenítő büntetések típusalkotó csoportjának tartotta a közvélemény-büntetéseket. Ezt az álláspontot osztotta Gelencsér József a Káli-medencében, valamint szerző a Duna mentén végzett kutatásai során.⁷ Szilágyi Miklós összegző elemzésében tovább differenciálta a képet:

⁴ Kajtár István a jogi kultúrtörténet tárgykörében külön is foglalkozik a kérdéssel. Kajtár 2004; Mezey 2007; Mezey 2009; Mezey 2010.

⁵ OTKA-pályázat: A jogtörténet új forrásai: a Jogi Kultúrtörténeti és Jogi Néprajzi Digitális Adattár (DDFL) / New sources of legal history research: Digital Database of Folk Law (DDFL). OTKA K 109191. A támogatási időszak: 2013.10.01–2017.09.30. – meghosszabbítva 2018.09.30-ig.

A Kutatócsoport kiadásában megjelent Jogi Kultúrtörténeti, Jogi Néprajzi Kiskönyvtár könyvsorozat kötetei:

9. *Tanulmányok Tárkány Szücs Ernő születésének 90. évfordulója tiszteletére* (Tárkány Szücs Ernő Emléknep és Konferencia, Szekszárd, 2011. október 5.) 205 pp. PTE IGYK, Szekszárd, 2014.
10. *Jogi kultúrtörténeti, jogi néprajzi kiskönyvtár 2. - Szokásjog és jogszokás I-II.* (Jogi kultúrtörténeti és jogi néprajzi tanulmányok) (Tárkány Szücs Ernő jogi kultúrtörténeti és jogi néprajzi interdiszciplináris konferencia. Szekszárd, 2014. október 2-3.) Nagy Janka Teodóra (szerk.) 407 pp. PTE KPVK, Szekszárd, 2016.
11. *Bánkiné Molnár Erzsébet: A jászkun szabadság. A törvényesség helyi sajátosságai a Jászkun kerület népi kultúrájában (1682–1876)* 234 pp. PTE KPVK, Szekszárd, 2017.
12. *Kultúra- és tudományköziség a jogi néprajz és a jogi kultúrtörténet metszetében.* (A VIII. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus Jogi néprajz, jogi kultúrtörténet szimpóziumának előadásai, Pécs, 2018. augusztus 24.) 215 pp. PTE KPVK, Szekszárd, 2018.
13. *Homoki-Nagy Mária: „Az általam megkért hiteles tanúk előtt következő végső rendelkezésemet tészem...” Jobbágy-parasztok végrendeletai Szentes mezővárosában.* 355 pp. PTE KPVK, Szekszárd, 2018.
14. *Nagy Janka Teodóra: A magyar jogi népelektudat (1939-1948) története és forrásai.* 373 pp. PTE KPVK, Szekszárd
15. *A jogi kultúrtörténet és a jogi néprajz új forrásai I-II.* (Jogi kultúrtörténeti és jogi néprajzi interdiszciplináris nemzetközi konferencia Szekszárd, 2017. szeptember 28–29.) 412 pp. PTE KPVK Szekszárd, 2018.
16. *A jogtörténet új forrásai („A jogtörténeti kutatások új forrásai: jogi kultúrtörténeti, jogi néprajzi digitális adattár” K 109191 számú OTKA kutatás zárókiadványa).* 412 pp. PTE KPVK, Szekszárd, 2018.

⁶ Angyal 1933.

⁷ Bruckner 1926; Szendrey 1936; Tárkány Szücs 1981; Gelencsér 1985; Gelencsér 1992; Gelencsér 2019; Nagy 1994; Nagy 2003; Nagy 2012a; Tagányi Károly kapcsán érinti a kérdést: Bognár 2016.

elfogadta ugyan a közvélemény-büntetések sajátos elkülönültségét és a korábbi szakirodalomból ismert csoportosítását, de a közvélemény-büntetések és a megszégyenítő büntetések határterületét szűkebben értelmezte. Álláspontja szerint a megszégyenítő büntetések azon köre, amely állami kényszer nélkül (ideértve a lokális, közösségi organizált kényszerformát is) nem valósítható meg, a jogtudomány, és nem a néprajz tárgykörébe tartozik.⁸ Vajna Károly egészen más oldalról, az állami kényszerintézkedések kapcsán vizsgálta a közvélemény-büntetéseket, amelyeket részben a megszégyenítő büntetések sajátos formáinak, részben azokkal érintkező büntetésekként tartott.⁹ A szakirodalomban megfogalmazódott eltérő álláspontok egyike sem vontja azonban kétségbe a közvélemény-büntetések elkülöníthetőségét és egyben kapcsolódását a megszégyenítő és megbecstelenítő büntetésekhöz, a társadalmi és állami kényszerintézkedések érintkezését, az ebből adódó kölcsönhatásokat, közös jellemzőket.

A KÖZVÉLEMÉNY-BÜNTETÉS

IRTA
Dr ANGYAL PÁL
BUDAPEST

BUDAPEST, 1933

Angyal Pál. A közvélemény-büntetések

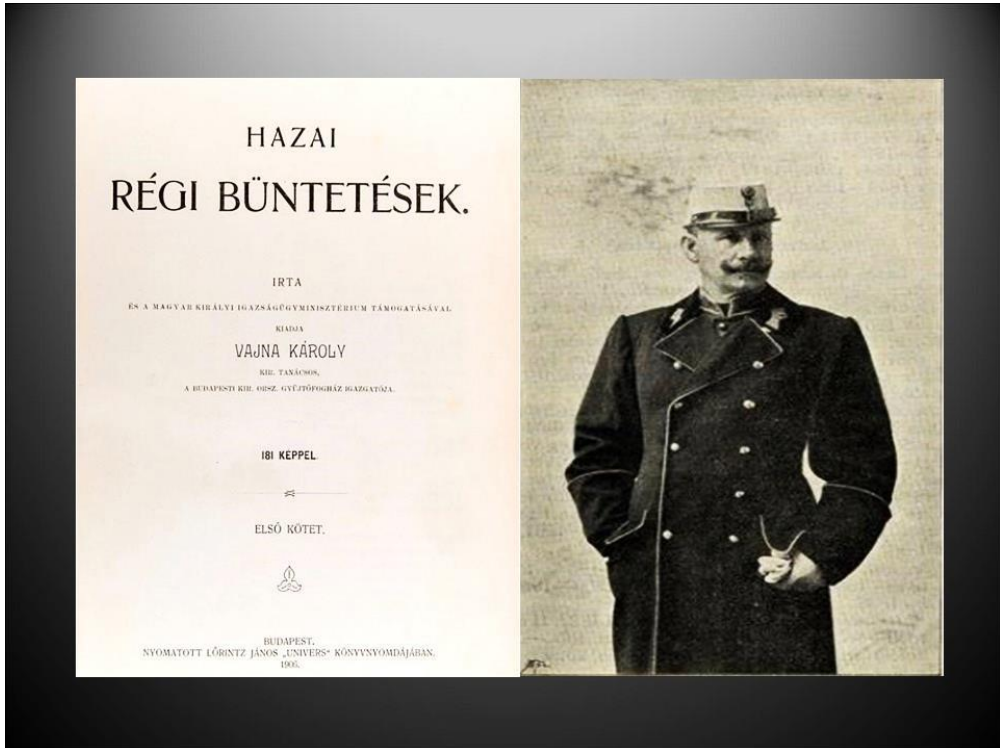
Ha a közvélemény-büntetés több tudományterület számára is elfogadásra felkínált meghatározását kívánjuk adni, figyelemmel kell lenni arra, hogy míg az állam által bűncselekménynek nyilvánított esetekben állami szankcionálásról és kikényszerítésről, azaz állami büntetésről beszélhetünk, a közvélemény-büntetés esetében ettől eltérő a helyzet. *A közvélemény-büntetés nem elsősorban az állam, hanem a közösség kifogásoló értékítéletét, nézetét fejezi ki egyéni vagy csoportos eszközökkel, formákkal (büntetésekkel) olyan egyének felett, akik a megszokott rendtől akár tulajdonságukkal, akár magatartásukkal eltértek, akik a közösségi rendet megszegték, megsértették. A közvélemény-büntetés célja tehát a megszokott rend helyreállítása a közösség oldaláról,*

⁸ Szilágyi 2000. 735.

⁹ Vajna 1907.

eszköze pedig a kényszerítés és a megszegyenyítés. Ebben az esetben az eljárászerűség mellőzésével maga a közösség, a közvélemény vállalja fel az értékelés, elítélés, kényszerítés feladatát.¹⁰

A közvélemény-büntetések sajátosságait vizsgálva már első pillanatban szembetűnő, hogy a közvélemény-büntetést megalapozó vétek, bűn nem mindig esett egybe az állam által meghatározott kritériumokkal. Bűncselekménynek ugyanis az minősült, amit a jogszabály annak nyilvánított, közvélemény-büntetést megalapozó bűnnek, véteknek viszont azt tekintették, amit a közvélemény elítélt. A lopás, a hamis tanúzás például hiába számított az állam által büntetendő cselekménynek. Ha az adott közösség nem tartotta annak, nem vált közvélemény-büntetést megalapozó bűnné. A lopás miatt börtönbüntetését kitöltött gazdából utóbb akár még bíró is lehetett egy adott településen, ha a közösség nem ítélte el a hamis tanúzást, közvélemény-büntetés sem társult hozzá körében.¹¹

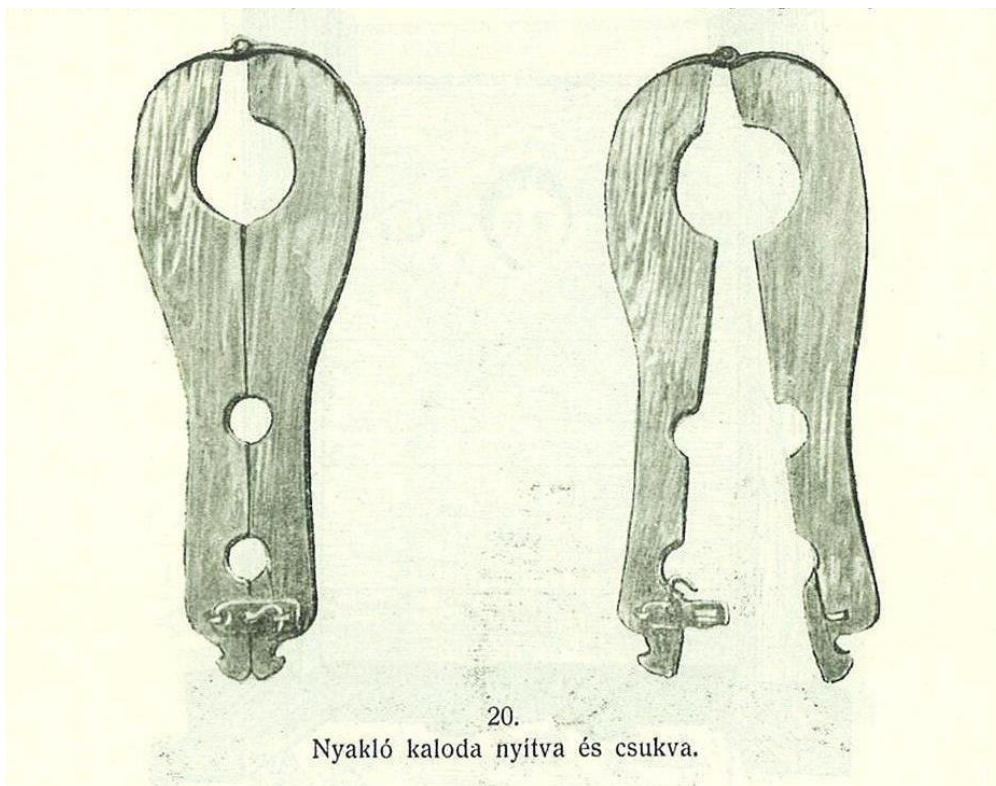
Vajna Károly. Hazai régi büntetések

A közvélemény-bűn, vétek nemcsak tárgya tekintetében különbözött az állam által bűncselekménynek nyilvánított tettek körétől. Eltért abban is, hogy erőteljesen differenciált volt. Megítélése a hely, az idő és a személy függvényében eltérően alakult. A káromkodás, mint bűn súlya, megítélése más és más lehetett attól függően, hogy pl. temetőben vagy kocsmában történt-e, hogy egyszer vagy többször fordult elő, vagy ki követte el, illetve kivel szemben valósult meg. A feleség megverése például nem minősült olyan súlyos bűnnek a közösség szemében, mint a bíró bántalmazása. A terhes asszony bármit elvehetett, amit csak megkívt, nem számított lopásnak, ahogyan Tolnában és Baranyában sem tekintették annak a csónak, illetve a ló kérdezés nélküli használatát, ha azt utóbb visszaadták a tulajdonosának.

¹⁰ A kérdéssel részletesen foglalkozik Nagy 2012b; Nagy 2013; Nagy 2019.

¹¹ Nagy 1994. 264.

Az említett példák azt is kellőképpen illusztrálják, hogy a közvélemény által bűnként történő megítélés az állami bűncselekménnyé nyilvánítástól eltérően nem volt absztrakt, azaz meghatározó szerepet játszott benne a lokalitás, a kauzalitás.

A közvélemény-büntetések csoportosítása során a kutatók között viszonylagos konszenzus alakult ki. Angyal Pál és Szendrey Ákos egyaránt a társadalmi kényszer oldaláról történő közelített, és az enyhébbektől a súlyosabbakig haladva ismertette a közvélemény-büntetéseket: a kapcsolat megszakítást, a kínézést; a megszólást, kiszólást, kibeszélést, szóbakerülést, hírbekerülést, kiéneklést, kimuzsikálást, kiáltást; a csúfolást; a szitkot, átkot, esküt az eltemetést; a testrészt külsőjének megváltoztatását; a „charivari”-t, a macskazenét, a zángót, a csatlangolást, a kikolompolást, a didergést; a tuskóhúzást, a bakfázékdobást, a cefrehányást, a kongózást, a szűzgyulyahajtást; a megkövetésre kényszerítést; a megfélemlítést; a népitéletet; az önbíráskodást, a megbosszulást.¹² Ezt a folyamatosan súlyosbodó büntetési sort egészítették ki/zárták – a közvélemény-büntetések legszigorúbb formáiként a megszégyenítő büntetések, amelyeknek a közösség által gyakorolt formái gyakran egybeestek, vagy jelentős hasonlóságot mutattak az egyébként állami kényszerként (fő- vagy mellékbüntetésként) alkalmazott megszégyenítő és megbecstelítő büntetésekkel. Az utóbbiak katalógusát a Trianon előtti Magyarországra kiterjedő hatalmas gyűjtőmunka révén megszületett könyvében Vajna Károly az alábbiak szerint foglalja össze: 1. haj- és szakáll-lenyírás, 2. megvesszőzés, 3. kiseprűzés, 4. szalmakoszorú, 5. pacalvetés, 6. kaloda, 7. pellengér, 8. szégyenfa, 9. bitófa, 10. szégyenoszlop, 11. nyakvoas, 12. szégyenkő, 13. kényszerű séta, 14. szégyenketrece, faló, faszamár, 15. keresztre feszítés, 16. nyelvolakat, 17. önmeghazudtolás, 18. eklézsia követés.¹³

¹² Szendrey 1936. 65–66; Angyal 1933. 62.

¹³ Vajna 1907.

A továbbiakban Angyal Pál és Szendrey Ákos alapvetése szerint kerülnek áttekintésre a közvélemény-büntetések – a „faluszájától” a már a megszégyenítő büntetésekhez átmenetet jelentő „pacalvetésig”.

A *kapcsolat megszakítás, a kinézés*. A kapcsolat megszakítása azt jelentette, hogy a közösség tagjai nem álltak szóba az érintettel, például még köszönését sem fogadták. Ókécskén az volt a szülő beleegyezése nélkül kötött házasság következménye, hogy a szülők egyáltalán nem fogadták be az akaratuk ellenére választott házastársat. Ez megnyilvánulhatott például a látogatások elhárításában, a találkozási alkalmak kerülésében.¹⁴ A kinézés ennél már súlyosabb közösségi rosszallást jelentett: egyértelmű kifejezését a megromlott viszonyoknak – hátat fordítást, a kézfogás megtagadását, az illető tulajdonát képező eszköz, tárgy kirakását a közös helyiségből (pl. a fonóból a rokka, a tanácskozásból a kalap eltávolítását).

A *megszólás* („a falu szája”), a *kiszólás*, a *kibeszelés*, a *szóbakörülés*, a *hírbekerülés*, a *kiáltás*. A megszólás a falusi közösség erkölcsi, illetve mindennapi életviteli szabályainak megsértése esetén alkalmazott enyhe büntetés volt. Célja – elsősorban a fiatalok esetében – a nevelés, a közösségi szabályokhoz alkalmazkodás megszilárdítása volt. A megszólás, a kibeszélés történhetett titokban, az érintett háta mögött (pl. a templomban, a fonóban, a lakodalomban), de szokás volt pl. a Jászságban mások bűneinek „kikiáltása” a kukoricaszárból rakott máglya mellett Szent György-napján, vagy a Duna melletti református Madocsán a szüreti felvonulás alkalmával.¹⁵ Kalotaszegen egyenesen „szapulásnak” nevezték azt a napot, amelyen bárkit szabad volt megszólalni. E körbe tartozott a pletyka is, vagy ahogy a Nagykunságban a 18. században a források emlegették: a „szavaty” a „csőgötés”, a „dísztelen hírkeltés”.¹⁶ Azt tartották, hogy akit a *pletyka* egyszer a szájára vett és például boszorkánynak, kuruzslónak nevezett, az többé nem szabadulhatott hírtől.¹⁷ A megszólásnak, kibeszélésnek, kikiáltásnak, mint közvélemény-büntetésnek sajátos formáját jelentették a Jászkunságban a „szavatyos pasquillusok”, azaz az elítélendő magatartást gúnyosan részletező levelek, amelyeket az ajtón, az ablakon keresztül dobtak az érintett udvarába, de közben kézről kézre is jártak, gondoskodva tartalmának a közösség egésze általi megismeréséről.¹⁸

A *kilocsolás*, a *kimuzsikáltatás*, a *kitáncoltatás* is e körbe tartozó, elsősorban a kikoszorózott legény barátai által gyakorolt közvélemény-büntetés volt. A *kilocsolás* úgy történt, hogy tánc közben a legény lelocsolta egy üveg borral a leányt és ott hagyta a terem közepén. A 19. század végén gyakran gyakorolt szokássá vált a „kimuzsikálás, kitáncolás”, amelynek az volt a célja, hogy a sértett vagy visszautasított legény társai segítségével megszégyenítse a bálban kosarat adó leányt.

A *csúfolás*. A csúfolás igen változatos formái közül gyakorisága miatt kiemelésre érdemes a közösség által adott ragadványnevek széles köre: pl. *pálinka* Jani, *gyilkos* Kovács Sándor, *cégérös* Jutka, *viszi* Berek. A falucsúfolók is ebbe a körbe vonhatóak: pl. a bölcskeiek a madocsaikat gyors beszédük miatt „gagáknak” nevezték. „Alattyan, feldől a zsír a padkán!”- mondták a jásztelkiek az alattániakra, mire ők így válaszoltak: „Jásztelek, fogja meg az egerét!”¹⁹ A közszájon forgó rátótiadák tovább színesítették a falucsúfolók változatos formáit: pl. „árkot ástak, hogy a harangszó ne hallatsszon át a szomszéd faluba”. A Jászkunságban a jegyzőkönyvek még a csúfolódó hétköznapi fordulatokat is megőrizték: „kakas vagdaltának”, „kutyáról forgottanak” nevezték a civakodók egymást, a házasságon kívül született gyermeket „zabinak”, „fatyúnak”, a korabeli keresztelési anyakönyvekben „kéjfinak”, „kéjleánynak”, „kéjszülöttnek” hívták.²⁰

¹⁴ Kőhegyi-Nagy 1998. 354.

¹⁵ „S hogy esemény nélkül ne teljen vasárnap./Vítája támadt Ambrusnak s Cattyásnak./Volt egy kis szóváltás, egy kis pofozkodás./Ezek után pedig orvosi ápolás.” (A madocsa szüreti felvonuláson a kisbíró faluszerte kidobolta, azaz „kibeszelte” az elmúlt szüret óta eltelt legfontosabb eseményeket. – Saját gyűjtés, Madocsa, 2011. október 16.)

¹⁶ Györfly 1984. 124–125.

¹⁷ Bánkiné Molnár 2012. 102.

¹⁸ Illyés 1978. 48. A kérdéssel foglalkozik: Bánkiné Molnár 2012. 95–98; Selmeczi 2002. 76–77.

¹⁹ Bereznai 2004; Bereznai 2007.

²⁰ Kókai 2011. 211.

Az eskü, a szitok és az átok. A szitok enyhe, az átok súlyos büntetés volt. A szitok mindig valami rosszal való fenyegetést jelentett a szómágia alapján. Úgy tartották, „nem is kell különösebben szidni valakit, ha megérdemli, úgyis megkapja”. A 18. századi szitkok garmadáját olvashatjuk Györffy István Nagykunsági krónikájában: „Kutyá méhében született! Hamislelkű huncut! Láncos mendörgős menkú üsse meg! Valamennyi hajad szála van a fejedben, annyi menykő üssön meg! Az Isten nyíla hordja széjjel a lelkét a tüzes teremtetének! Ördög szántson a lelken! Tatár égesse meg a lelkét! Égesse meg az egri hóhér a pokolban! Kutyafia jószága, tatár hajcsa el az urát! Hét szekér menykő üsse meg a lelkét is! Az isten szorítson koldus mankóra!”²¹ Az a levéltári források által megőrzött formula viszont, hogy: „Az Isten keresse ki, és büntesse meg heted ízig való nemzetségedet is!”²² már átoknak tekinthető, amely súlyosabb szankcióval járt, mint a szitok: nem lehetett visszavonni, és azt tartották róla, hogy előbb vagy utóbb, de beteljesül. Nem ritkán a közösségből vagy a családból való kitagadás volt a következménye. Az eskünek kiemelt szerepe volt a közösség életében: ha valaki különösképpen bizonyítani akarta a szavahihetőségét, akkor esküt tett. (Bár azért előfordulhatott némi „csalafintáság” is. Egy bölcskei atyafinak határvitában kellett tanúskodnia. Még indulás előtt a háza elöl felvett egy marék földet, és a csizmájába, a talpa alá szórta. Így, amikor a bölcskeiek által vitatott, korábban a madocsai határhoz tartozó földterület kapcsán tanúvallomást tett, bátran állíthatta a hivatalos személyek előtt: „esküszöm, hogy az a föld, amelyen állok, bölcskei”.)²³

Eltemetés. A mezei munkákat elhanyagoló gazda számára a földterület egyik végébe hányt sírdombra helyezett keresztel jelezték a közösség rosszallását. Tárkány Szücs Ernő, aki Szendrey Ákos alapján tekinti át és gazdagítja a közvélemény-büntetésre vonatkozó példátartat, még az 1960-as években történő előfordulását is említi a hanyag, rossz gazda jelképes kigúnyolásának.²⁴

A testrész, a külső megváltoztatása. Ide tartozott régen a házasságtörő nő esetében a hajlevágás, illetve orrlévágás, a tolvaj megbüntetése. A rossz erkölcsű asszonyok, lányok esetében is alkalmazták kiközösítésük előtt a hajlevágást. E körbe tartozott továbbá a megedett menyaszszony párta és koszorú nélküli esküvője, a teherbe esett leány felkontyolása.

Charivari, macskazene, zángó, csatrangolás, kicolompolás, didergés. Az ország különböző területein élő megszégyenítő közösségi szokások megegyeztek abban, hogy a házastársi életközösség megőrzésének kötelességére emlékeztettek. Azokat gúnyolták ki csörömpölés, dúdolás, éneklés, durrogás közepette, akik megsértették a családi életre vonatkozó normákat (pl. megcsalták házastársukat, vadházasságban éltek, vagy a házastárs halála esetén a gyászidő letelte előtt „összeálltak” mással).²⁵

Tuskóhúzás, bakfazékdobás, cefrehányás, cibereszűrés. Az eltérő szokás megnevezések háttérében a családalapítási kötelezettség elmulasztására figyelmeztetés áll a közösség részéről. A farsangi vénlánycsúfolás történhetett pl. *tuskóhúzással*, amikor a lány ajtaja elé egy nagy tuskót raktak, hogy ne tudjon kilépni a házból. A Jászságban gyakorolt vénlánycsúfoló szokás a *bakfazékdobás* volt. Húshagyókedden vagy hamvazószerdán este szeméttel, trágyával, törött cseréppel megtöltött fazekat dobtak a legények azoknak a lányoknak az udvarára, akik farsang idején nem mentek férjhez. Más településeken *cefrehányásnak*, *cefrevágásnak*, illetve *cibereszűrésnek* nevezték ezt az 1960-as évekig gyakorolt szokást.²⁶

A megkövetésre kényszerítés. Az egyházi vagy világi előjáróság megsértése esetén alkalmazott szankció volt, amelyre a hivatalos személyt megsértőt kényszerítette a közösség.

Megfélemlítés. Ennek a közvélemény büntetésnek rendkívül változatos formáit ismerték az egyes közösségekben. Volt, ahol bemocskolták a ház falát, vagy betörték az ablakot. Ismert volt, hogy dögölt macskát tettek a kapu elé, vagy az is előfordult Bölcskén, hogy valaki kísér-

²¹ Györffy 1984. 106–107.

²² Györffy 1984. 107.

²³ Nagy 1994.

²⁴ Tárkány Szücs 1981. 789.

²⁵ Dömötör 1957. 86.

²⁶ Prückler 1930; Szabó 1979.

tet formájában akarta megfélemlíteni udvarló társát, hogy elnyerje a kiszemelt lány kezét.²⁷ Egy karcagi kun 1775-ben így fenyegetőzött: „Isten Szentháromság Miatyánk úgy segélyen, ha bántya valaki a sógoromat mingyárt reá tészem a kálvinista keresztet!”²⁸ – amely nem volt más, mint a kezében lévő fokos.

Népitélet. Elsősorban a gyűjtogatók és a boszorkányok ellen jártak el ilyen formában a közösség tagjai. Számos adat szól arról, hogy a vélt vagy tényleges gyűjtogatót elfogták, az égő házba vagy az égő kazal tetejére lökték és a tűzbe vetették, megégették. Még az 1920-as évek elején előforduló tüzeset okozóját is csak a csendőrök közbelépése mentette meg a népitételtől – de a faluba soha többé nem merete betenni a lábát.²⁹

Önbíráskodás, megbosszulás. Az önbíráskodásnak nagyon erősek voltak a gyökerei a tradicionális közösségekben. Egy-egy vitás ügy rendezése során, ha hiányzott a megegyezés, erőszak alkalmazására került sor. Az önbíráskodás előfordulásáról nemcsak levéltári források adnak hírt, még az 1990-es években is vagyoni helyzetre tekintet nélkül alkalmazhatónak tartották a tulajdon, a becsület és az élet védelmében. Az indokok: „lopott holmit vissza lehet lopni”, „a saját portámon én rendelkezem, a becsületedet meg kell védenem.”³⁰ A megbosszulás enyhébb, Bukovinában gyakorolt, de emlékeiben még az ezredfordulón is élő formája volt, hogy azt az asszonyt, aki elszerezte a másik férjét, a közösség nőtagjai levetkőztették, s a nemi szervét erőspaprika-bors keverékével kenték be.³¹ A vérbosszú is „kiirthatatlanul” jelen volt a mindennapokban – még akkor is, ha az előzményeket nem ismerő kívülállók értetlenül álltak a számukra megmagyarázhatatlan véres tett előtt.³²

A megszégyenítés, megbecstelenítés. Elérkezünk a közvélemény büntetések legsúlyosabb formáihoz, amelyek elsősorban a 18. századtól, az osztrák büntetőtörvénykönyvek hatására válnak gyakoribbakká a falusi közösségek jogéletemben. Már utaltunk arra, hogy a kutatók között véleménykülönbség van a tekintetben, hogy a megszégyenítő, megbecstelenítő büntetések a népi büntetőszokások körébe tartoznak-e. Meglátásunk szerint nem egyszerűen fekete vagy fehér a kép, bármely kategórikus válasz éppen a közvélemény-büntetések a bevezetőben említett sajátos differenciáltságát kérdőjelezi meg. A paraszti társadalomban is alkalmazásra kerültek az egyházi és falusi bíráskodási gyakorlatban az egyébként az állam által alkalmazott büntetések. Nagyon keskeny és flexibilis a határ a megszégyenítő büntetések egyik vagy másik csoportba sorolása tekintetében – amint erre jó példa erre a „pacalvetés” büntetés is. Vajna Károly kutatás- és tudománytörténeti összefoglalása alapján vált széles körben elfogadottá, hogy a megszégyenítő és megbecstelenítő büntetések amellet, hogy a legszigorúbb közvéleménybüntetések, az állami kényszerintézkedések legenyhébb formának is tekinthetők (akár fő-, akár mellékbüntetéseként alkalmazva). Már a *főbüntetések között ismertett, önálló büntetési formaként alkalmazott megszégyenítő büntetések (pálca, korbács, vesszőcsapás, lapát- vagy furatosütés, csákányütés, kancsukával, bikacsökkel, tövissel való megcsapás, talpbőrrel megoberés) és a 11 féle büntetéssúlyosbítás között elkülöníti a megszégyenítő büntetéseket (megbélyegzés, pellengér, közmunka, haj- és szakállnyírás). Vajna elsősorban a teljesség igénye nélkül, de a reprezentativitás szándékával gyűjtött források (levéltári, kéziratos forrás, illetve megjelent tanulmányok, cikkek) alapján adatolta a szemléltetés szándékával a megszégyenítő és megbecstelenítő büntetéseket (haj- és szakáll-nyírás, megoesszőzés, kiséprűzés, szalmakoszorú, pacalvetés, kalo-*

²⁷ Nagy 1994.

²⁸ Györfly 1984. 112.

²⁹ Gelencsér 1992.

³⁰ Nagy 1994. 267.

³¹ Saját gyűjtés, Szekszárd, 1998.

³² A makói vásár napjának reggelén, 1947 nyarán a helyi kocsmában egy tápéi cigány látszólag minden ok nélkül halálra kérelt egy szőregi cigányt. Később mégiscsak fény derült az okokra: a gyilkos és az áldozat apja testvérek voltak, de az áldozat apja megölte a gyilkos apját. A fiúnak a közösség törvényei szerint meg kellett bosszulnia apja halálát. (Péter 1947)

da/pellengér/szégyenfafa/ bitófa/szégyenoszlop, nyakvas, szégyenkő, kényszerű séta, szégyenketrec, faló/faszamár, keresztre feszítés, nyelvolakat, önmeghazudtolás, ekléziakövetés).³³

A Vajna által az állami kényszerintézkedések között felsorolt megszegényítő és megbecs-telenítő büntetések között szolt a pacalvetésről, amelyet a 18-19. században világi és egyházi hatóságok gyakoroltak – speciális büntetési formaként teherbeesett, parázna életmódot folytató nők esetében. Vajna maga is hivatkozik a kecskeméti városi tanács által kiszabott „pacalvetés” büntetésre, amely során az elítélt nyakába „pacalt” tettek és így kergették ki a városból. Egy megesett leányt Szegeden szintén pacallal a nyakában üttek ki a városból. Gelencsér József közöl adatot arról, hogy Balatonhenyében a házasságtörő nőt még a 20. század elején is a templom elé ültették ki, megszegényítésül pedig marhapacalt kötöttek a hasukra a közös-ségben tagjai által pacalos kurváknak nevezve őket. Annak, hogy a kezdetben tisztán hatósági büntetés a későbbiekben a közösség által is alkalmazott közvélemény-büntetéssé válhatott, az is oka lehetett, hogy bár megváltozott formában, illetve esetekben, de a kényszerű sétával vagy meghurcolással összekötve, még a 20. században is gyakorolt büntetés volt. A tolvajok esetében az egyik leggyakrabban alkalmazott büntetesként a csendörök a tetten ért tolvaj nyakába, hátára kötöttek a lopott holmit és így hajtották végig a településen (kényszerű séta vagy meghurcolás mellett), esetleg kiállították közszemlére a templomtérén. (A Tolna megyei

³³ A tanulmányban nem térünk ki a kérdés jogtörténeti, jogelméleti hátterére. Erre vonatkozóan lásd: Mezey 1996; 2007; 2009; 2010., továbbá: Kabódi-Lőrincz-Mezey 2003; 2005.

Bölcskén például még a két világháború közötti évtizedekben is az elfogását követő ünnepnapon táblával a nyakában hajtották végig a falun a tilalmi időben nyulat ejtő öreg rabszabót.³⁴)

Az állami kényszerintézkedések Vajna által összeállított katalógusa az osztrák tartományokban hatályos, de szokásjogi alapon a magyar bíróságok által is használt *Constitutio Criminalis Theresiana*-n, azaz Mária Terézia 1768-as büntető kódexén alapult. A kódex ismerte és differenciáltan szabályozta az elítélt megbecstelenítésére és megszégyenítésére használt büntetéseket (ezek utóbbiak között a pellengérré állítást, a templom előtt álló kalodába tételt, a szégyenketrebe zárást, a szégyenpolcra, szégyenoszlopra állítást pl. a lopott holmi ráakasztásával vagy szégyentáblával). Az így Magyarországon is bevezetett megszégyenítő büntetések pedig később átszivárogtak a közvélemény-büntetések legsúlyosabb formáiként a hazai jogszokásokba – elsősorban a városokban.³⁵ II. József tiltó rendelkezéséig a falvak, városok képéhez hozzátartoztak a községháza, városháza előtt, a piactéren, a templom mellett felállított pellengérek, szégyenoszlopok, amelyeket 1786 után már csak a lopás büntetésére alkalmazhattak. A szakirodalmi adatokból azonban jól látszik, hogy bár II. József halálát követően sok helyen ismét használták a megszégyenítő büntetéseket a világi és egyházfegyelmezés során, a jobbágyfelszabadítás után, a 19. század második felében az egyházi hatóságok által alkalmazott büntetések is enyhébbek voltak. A források mind ritkábban szólnak az olyan súlyos megszégyenítő/megbecstelenítő büntetésekről, mint pl. a pacalvetés, viszont a közvélemény-büntetések továbbra is következetesen őrzik a közösség erkölcsi szabályainak sérthetlenségét. Már nem vetnek pacalt a parázna nőszemélyekre, de a közösség kikényszeríti állapotának, helyzetének megfelelően a külső megváltoztatását (pl. hajlevágást, a megesett leány felkontyolását, stb.).

Mert a közösség értékítélete, közvélekedése az évszázadok során nem változik: „*Bűn büntetlenül nem marad. A gaztettet a gonosz hiába takarja, a kakas is kiszólja, a tyúk is kikaparja.*”³⁶ Az elkövetett normasértésért tehát előbb vagy utóbb bűnhődni kell. A közvélemény-büntetés kitérését követően azonban az egyén számára lehetőség nyílt arra, hogy visszatérjen a közösségbe, ismét teljes jogú tagjává válhatott: amennyiben elfogadta, követte és magáénak tekintette annak érték- és szokásrendjét.

Angyal 1933	Angyal Pál: <i>A közvélemény-büntetés</i> . Budapest, 1933.
Bálint 1980	Bálint Sándor: <i>A szegedi nemzet. A szegedi nagytáj népelete III.</i> (A móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1978–1979:2).
Bánkiné Molnár 2012	Bánkiné Molnár Erzsébet: <i>Földadta sors: Népelet a Jászkunságban (1745–1848)</i> . Jászberény, 2012.
Bereznai 2004	Bereznai Zsuzsanna: <i>Ami igaz is... Népi humor a Duna-Tisza közén</i> . Kecskemét, 2004.
Bereznai 2007	Bereznai Zsuzsanna: Falucsúfolók a Jászkunságban és környékén. <i>Agria. Az egri Dobó István Vármúzeum Évkönyve</i> 43 (2007). 351–375.
Bognár 2016	Bognár Szabina: <i>A népi jogélet kutatása Magyarországon</i> . (Néprajzi értekezések 5). Budapest, 2016.
Bruckner 1926	Bruckner Győző: <i>A magyar jogtörténetírás folklore-iztikus hiányai</i> . (Miskolci Jogászélet könyvtára 13). Miskolc, 1926.
Dömötör 1957	Dömötör Tekla: Erscheinungsformen des Charivari im ungarischen Sprachgebiet. <i>Acta Ethnographica</i> 6 (1957). 73–88.

³⁴ Nagy 1994.

³⁵ Nagy 2012b. Vajna Károly magyarországi büntetéstörténeti összegző munkája (Vajna 1906–1907. 181 kép). Nánási 2016.

³⁶ Vő 1989.

- Gelencsér 1985 Gelencsér József: Népi jogélet, népi jogszokások a Káli-medence falvaiban. In: *Néprajzi gyűjtőúton a Káli-medence falvaiban*. Veszprém, 1985. 61–72.
- Gelencsér 1992 Gelencsér József: Egykori törvényen alapuló népi büntetőszokás, a megégetés. *Ethnographia* 103 (1992). 251–262.
- Gelencsér 2019 Gelencsér József: *Népi jogélet a Káli-medencében*. Székesfehérvár, 2019.
- Györffy 1984 Györffy István: *Nagykunsági krónika*. Karcag, 1984.
- Illyés 1978 „Kedves Kis hazánk”. Kunszentmiklós, 1978.
- Kabódi-Lőrincz-Mezey 2003 Kabódi Csaba-Lőrincz József-Mezey Barna: *A büntetéstani elméleti és történeti alapjai*. Budapest, 2003.
- Kabódi-Lőrincz-Mezey 2005 Kabódi Csaba-Lőrincz József-Mezey Barna: *Büntetéstani alapfogalmak*. Budapest, 2005.
- Kajtár 2004 Kajtár István: *Bevezetés a jogi kultúrtörténetbe*. Budapest-Pécs, 2004.
- Kókai 2011 Kókai Magdolna: A Jászság néprajza. In: Bathó Edit-Papp Izabella (szerk.) *Szülőföldünk a Jászság. (Helytörténeti olvasókönyv)*. Jászberény, 2011. 210–284.
- Kóhegyi-Nagy 1998 Kóhegyi Mihály-Nagy Janka Teodóra: Bács-Kiskun megyei jogi népszokások. In: Bárth, János (szerk.) *Cumania* 15. Kecskemét, 1998. 349–374.
- Mezey 1996 Mezey Barna: Büntetések végrehajtása a feudalizmusban. In: Mezey Barna (szerk.) *Magyar jogtörténet*. Budapest, 1996.
- Mezey 2007 Mezey Barna (szerk.): *Magyar jogtörténet*. Budapest, 2007.
- Mezey 2009 Mezey Barna: Szokásjog és szokás határán: jogszokások. In: Mezey Barna-Nagy Janka Teodóra (szerk.) *Jogi néprajz – jogi kultúrtörténet. Tanulmányok a jogtudományok, a néprajztudományok és a történettudományok köréből*. Budapest, 2009. 13–26.
- Mezey 2010 Mezey Barna: *Régi idők tömlőcei. (Büntetések, börtönök, bakók)*. Budapest, 2010.
- Nagy 1994 Nagy Janka Teodóra: Büntetőjogi hagyományok és szokások. In: Szabó Géza (szerk.) *Múlt és jelen Bölcskén. (Bölcskei tanulmányok 1)*. Bölcske, 1994.
- Nagy 2003 Nagy Janka Teodóra: A magyar jogi néprajzkutatás eredményei és alternatívái. In: Tárkány Szücs Ernő: *Magyar jogi népszokások*. Budapest, 2003. 851–862.
- Nagy 2012a Nagy Janka Teodóra: *Népi jogélet a Dél-Alföldön egy jogtörténeti és történeti forrás tükrében (1781-1821). Mindennapi jegyzőkönyvek a Makó Városában előfordult ügyes bajos állapotokról. (Documenta et Monographiae 1)*. Szekszárd, 2012.
- Nagy 2012b Nagy Janka Teodóra: A „Janus-arcú” megszégyenítő büntetések (Vajna Károly emlékezete). *Börtönügyi Szemle* 31:2 (2012). 79–90.
- Nagy 2013 Nagy Janka Teodóra: Közvélemény-büntetések a Jászkun-ságban. In: Mészáros Márta (szerk.) *Jászkun-ság kutatása, 2012: legújabb eredmények a Jászkun-ság régészeti, történeti, nyelvészeti és néprajzi kutatásában: ünnepi konferenciakötet Selmeczi László 70. születésnapja tiszteletére*. Kiskunfélegyháza, 2013. 346–360.

- Nagy 2019 Nagy Janka Teodóra: A szuverenitás mintázatai: a "lent" világának joga - avagy jogképződés és jogalkalmazás a népi jogélet színterein. *Jogtörténeti Szemle* 21:3-4 (2019). 42-47.
- Nánási 2016 Nánási László: Vajna Károly „Hazai régi büntetések” monográfiájának keletkezése és forrásai. In: *Nagy Janka Teodóra (szerk.) Szokásjog és jogszokás I-II. Jogi kultúrtörténeti és jogi néprajzi tanulmányok.* Szekszárd, PTE KPVK 281-301.
- Péter 1947 Péter László: Vérbosszú a magyarországi cigányok között. *Ethnographia* 58 (1947). 348.
- Prückler 1930 Prückler József: Jászberényi néphit, szokások és babonák. *Ethnographia* 41 (1930) 128-132.
- Selmeczi 2002 Selmeczi László: Egy jászági gúnydal töredéke 1782-ből. *Ethnica* 6:2 (2002). 76-77.
- Szabó 1979 Szabó László: *A jász etnikai csoport I. (A jász etnikum és a jászági műveltségi egység néprajza).* Szolnok, 1979.
- Szendrey 1936 Szendrey Ákos: Népi büntetőszokások. *Ethnographia* 47 (1936). 65-71.
- Szilágyi 2000 Szilágyi Miklós: Törvények, szokásjog, jogszokás. In: *Magyar Néprajz VIII. Társadalom.* Budapest, 2000. 693-759.
- Tárkány Szücs 1981 Tárkány Szücs Ernő: *Magyar jogi népszokások.* Budapest, 1981.
- Vajna 1906-1907 Vajna Károly: *Hazai régi büntetések I-II.* Budapest, 1906-1907.
- Vajna 1907 Vajna Károly: *Hazai régi büntetések II. Harmadik rész: Megszégyenítő és megbecstelenítő büntetések.* Budapest, 1907. 71-165.
- Vöö 1989 Vöö Gabriella: *Igaz ember igazat szól. – Közmondások a romániai magyar folklórból.* Bucuresti, 1989.

S u m m a r y

From ‘talk of the village’ to ‘tripe banishment’

The role and place of public judgement as a form of punishment in the traditional communities

Recent researches carried out in the fields of legal history, legal culture-history, legal ethnography and history have put a new perspective on the studies focusing on legal norms, customary norms, legal customs, legal folk customs and legal folk traditions. The interdisciplinary researches draw attention to the study of upper level legal rules deemed to be a part of the state legal system and state-recognised customary law, as opposed to lower level rules of conduct different from state-level law, developed on the basis of real or assumed community autonomy determining everyday legal life on a mass, customary scale. The consequences of failing to comply with the ‘upper’ and ‘lower’ level rules differed too: the violation of state-imposed laws brought about state-level sanctions, while the breach of community rules (e.g. customary norms, legal customs, legal folk customs and legal folk traditions not recognised by the state) resulted in social constraints (public judgement applied as a form of punishment). This study seeks to review the public judgement punishments from the mildest form of discipline (‘talk of the village’) to the most severe, humiliating sanctions (such as ‘tripe banishment’) based on examples drawn from the increasingly extensive sources resulting from the latest researches of the Tárkány Szücs-Ernő Legal Culture-historical and Legal Ethnographical Research Group.